Qadaratti Amanuu-Kutaa 2ffaa

Description

Yeroo darbe Qadaa fi Qadarri maal akka taâ€™an ilaalle turre. Qadaa fi qadarri wal keessa waan seenaniif â€œQadaratti amanuuâ€• jechuun fayyadamu dandeenya. **Qadara** jechuun wanti hundi raawwatamuun ykn uumamuun dura murtii Rabbiin murteesse fi katabeedha. Murtiin kuni ajaja (amrii), hamma, amala, yeroo, bakkaa fi kkf of keessaa qaba. Wanti tokkoo uumamuun dura amala akkami akka qabaatu, eessa fi yoom akka adeemsifamu Rabbiin oltaâ€™aan murteesse fi katabee jira. Fakkeenyaf, Rabbiin namni tokko amalli isaa maal akka taâ€™u, eessatti akka dhalatu, yoom akka dhalatuu fi duâ€™u beekee fi murteesse jira. Qadaratti amanuu jechuun Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa wantoota umama keessatti adeemsifaman hunda beekumsaa Isaa turaa fi ogummaa Isaatiin murteessee akka kaaâ€™e amanuudha.[1]

Dhimmi Qadaraa dhimma falmii baayâ€™een itti baayâ€™ateedha. Namoonni sifaata (amaloota) Rabbii oltaâ€™aa amaloota ilma namaatiin wal bira qabuun qadara hubachuuf yaalan. San booda karaan harkaa bade dhamaâ€™an. Osoo gara Qurâ€™aanaa fi sunnaah deebiâ€™anii silaa dukkana keessatti hin taran. Kana ilaalchisee gareen lama daandii sirrii irraa dabanii jiru.

1ffaanâ€“ **Qadariyyaa**â€“ gareen kuni akkana jedhu, â€œNamni wanta hojjatu hundaaf fedhii fi dandeetti mataa isaa qaba. Fedhii fi dandeettin Rabbii keessa seenun dhiibbaa isarratti hin godhu. Qadara wanti jedhamu hin jiru.â€•
2ffaa- Jabariyyahâ€“ gareen kuni faallaa garee jalqabaati. â€œNamni hojii isaa irratti dirqisiifamaadha. Fedhii fi dandeetti hin qabu. â€• jedhu.

Dhamaâ€™iinsa kana furuuf gochoota ilma namaatiin wal qabatan bakka lamatti qoodun ni dandaâ€™ama. Barnoota Baaylojii yommuu barannu gochoota bakka lamatti qoonne ilaalaa turre. Isaaniis;

1ffaa- gocha filannoo namaatin ala taâ€™e (Involuntary action)â€“ gocha kana keessatti namni filannoo hin qabu. Filannoo isaatiin ala gochi kuni isarratti raawwatama. Fakkeenyaf, yeroo jalqaba uumamu filannoo uumamuu ni qabaa? Hin qabu. Akkasumas, bifa akkamii irratti akka uumamu, dhiira moo dubara akka taâ€™u filannoon isaaf hin kennamne. Dhugaa kana Qurâ€™aanni haala kanaan ifa godha:

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَانَ
اللَّهِ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

â€œ**Rabbiin kee waan fedhe uuma, ni filatas**. **Isaaniif filannoon hin jiru ture. Rabbiin waan isaan itti dabalan (shaarrakan) irraa qulqullaaâ€™e, oltaâ€™e.â€•** Suuratu Al-Qasas 28:68

Kana jechuun uumamtoota akka fedhettii fi ogummaa (hikmaa) Isaa irratti hundaaâ€™un filatee kan uumu Rabbiin qofa. Fakkeenyaf, yeroo garaa haadha keessa jiran, bifni kiyya akkana haa taâ€™u, saalli kiyya kana haa taâ€™u namni jedhe jiraa? Hin jiru.

Gochoonni filannoo namaatin ala raawwatamaan baayâ€™eedha. Fakkeenyaf, dhibee, duâ€™a fi kkf. Gochoonni kunniin murtii Rabbiiti (qadara). Eenyullee maaliif akkana taâ€™e jedhee mormuu hin dandaâ€™u. Rabbiin wanta hojjatuuf hin gaafatamu waan taâ€™eef.

2ffaa- Gocha namni filannoo itti qabu (voluntary action)- kuni gocha namni wanta filatee fi fedhe itti hojjatuudha. Fakkeenyaf, nyaachu, dhuguu, taaâ€™u, kaâ€™uu, hojii gaggaarii hojjachuu, hojii badaa hojjachuu fi kkf. Gochoota akkana keessatti Rabbiin fedhii fi dandeetti wanta fedhan itti hojjatan namootaf kennee jira. Kanarraa kaâ€™uun, kitaabban buuse, Ergamtoota erge. Nama fedhii bilisaa isaatiin waan gaarii hojjate mindaa gaarii kennaaf. Nama fedhii bilisaa isaatiin waan badaa hojjate, ni adaba.

Qadaraa fi Hojii namoota wal qabsiisu

Namoonni wanta tokko hojjachuun buâ€™aa wanta sanii ni argu. Yookiin immoo fedhii wanta tokko hojjachuu osoo qabanuu gufuun isaan fuunduratti bahuun wanta san akka hin hojjanne isaan taasisa. Kanaafu, asitti wantoota afur hubachuun barbaachisaadha.

1ffaa- fedhii fi dandeettiâ€“ Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa fedhii fi dandeetti namootaaf kenne jira. Fedhii fi dandeetti kana fayyadamuun wanta barbaadan hojjatu. Garuu fedhii fi dandeettin isaanii garagara.
2ffaa- sababaâ€“ kuni wanta tokko galmaan gahuuf wanta namni hojjachuuf carraaqudha. Fakkeenyaf, baratan qormaata darbuuf ni qoâ€™ata. Qoâ€™annaan isaa kuni sababa taâ€™a.
3ffaa- buâ€™aa- kuni firii hojii ykn galma wanta namni yaadeti. Fakkeenya armaan olii keessatti barataan qormaata qabxii gaariin darbuun buâ€™aadha.
4ffaaâ€“ **gufuu-** galma yaadan akka hin geenye wanta nama dhoowwu ykn nama gufachiisuudha. Gochoota namaa keessatti Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ilma namaatiif fedhii fi dandeetti kennee jira. Akkasumas, sababa fi buâ€™aa uumee jira.

Akka fakkeenyatti oomisha midhaanii ilaalun ni dandaâ€™ama. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala lafa qonnaa fi meeshaa ittiin qottan namootaaf laaffise jira. Kanaafu, kuni â€œsababaâ€•. Namni lafa qotuuf â€œfedhii fi dandeettiâ€• qabaachu qaba. Rabbiin fedhii fi dandeetti kenneefi jira. Sanyiin erga facaâ€™ee booda xumurarratti callaan ni argama. Kuni â€œbuâ€™aaâ€•dha. Garuu yeroo tokko tokkoo callaan abdatan hin argamu. Roobni dhabamuun ykn waagin dhayuun taâ€™u dandaâ€™a. Asitti roobni dadhabuu fi waagin â€œgufuuâ€• dha.

Fakkeenya biraa, Yommuu Shaam keessatti dhibeen namoota fixu uumamee, Umar bin al-Khaxxaab namoonni Shaam seenu irraa akka deebiâ€™an ajaje. Ergasii Abu Ubaayda Aamir bin Jarraah akkana jedhe, â€œYaa Ajajaa warra amananii! Murtii Rabbii (Qadara) irraa dheessun ni jiraa?â€•

Ergasii Umar akkana jedhe: â€œ**Yaa Abbaa Ubeeyda siin ala osoo namni biraa kana jedhee [maal qabaa]. Eeti, Qadara Rabbii irraa gara qadara Rabbiitti dheessina.**â€•

Dhibeen qadara (murtii) Rabbiiti. Fayyaanis murtii Rabbiiti. Kanaafu, dhibee irraa gara fayyaa dheessun, murtii Rabbii tokko irraa gara murtii biraatti dheessu jechuudha.

Namni sababa yoo hojjatee fi gufuun isa jidduu yoo hin seenin buâ€™aa ni argataa jechuudha. Namni fedhii isaatiin wanta badaa yoo hojjate ni adabama. Wanta gaarii yoo hojjate ni badhaafama. Garuu gufuun kanniin keessa yoo seene buâ€™aa hin argatu. Fakkeenyaf, namni waan badaa yoo hojjatee ergasii dafee yoo tawbatee fi Rabbiin irraa araarama kadhate, hin adabamu. Ammas, hojii gaarii yommuu hojjatu na argaaf yoo hojjate, hojii saniif Rabbiin irraa Aakhiratti mindaa hin argatu. Na argaan (riyaan) gufuu taâ€™ee jechuudha. Kanaafu, sababni fi buâ€™aan Rabbiin murteefame jira. Namni fedhii isaatiin sababa wanta tokkoo yoo hojjate gufuun yoo hin jiraatin buâ€™aa ni argataa jechuudha. Haala kanaan Qadaraa fi hojii namootaa wal qabsiisuun ni dandaâ€™ama. Garuu sammuun ilma namaa daangeefamaa waan taâ€™eef waaâ€™ee qadaraa guutumaan guututti hubachuu hin dandaâ€™u. Kanaafu karaan nama baasu:

1-Wanta Rabbiin itti nama ajajee hojjachuu fi wanta Inni irraa nama dhoowwe dhiisudha. Hojii gaarii yommuu hojjatanii fi hojii badaa irraa yommuu fagaatan Rabbiin irraa gargaarsa fi qajeelcha kadhachuudha.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥

Iyyaaka naâ€™abudu wa-iyyaaka nastaâ€™iin
Si qofa gabbarra; Si qofa irraa gargaarsa barbaanna. (Al-Faatiha 1:5)

2-Hojii gaarii dhiisanii fi hojii badaa hojjataniif tawbachuu fi Rabbiin araarama kadhachuu- Namoonni gariin â€œMaaliif hojii gaarii hin hojjanne ykn hojii badaa hin dhiisne?â€• jedhamanii yommuu gaafataman, â€œKuni Qadaraâ€• jechuun mormu. ***Qadarri murtii dhoksaa Rabbiin malee eenyullee hin beeknedha.*** Wanti murtaaâ€™e suni hanga raawwatamutti, Qadara wanta sanii namni beeku hin jiru. Fakkeenyaf, namni tokko yoom akka duâ€™u ni beekaa? Kanaafu, Wanta badaa yommuu hojjatu, â€œkuni qadaraâ€• akkamitti jechuu dandaâ€™aa? Lawhal Mahfuuz keessatti wanta katabamee argee jiraa? Kanaafi yommuu mushrikoonni â€œOsoo Rabbiin fedhee silaa Isa waliin waan biraa hin gabbarruâ€¦â€• yommuu jedhanii qadaraan mormaan, Rabbiin akkana jechuun deebii isaaniif deebise:

﴿قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَآ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا
ٱلظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ١٤٨﴾

â€œ**Sila beekumsa irraa kan isin nuuf baasu (fidu) dandeessan isin bira jiraa? Shakkii malee homaa hordofaa hin jirtanu. Isinis warra soba dubbatu malee homaa hin taane.**â€• Suuratu Al-Anâ€™aam 6:148

3-Yommuu Musiiban (balaan) namatti buutu, obsuuâ€“ wanta barbaachisu erga raawwate booda, wanti badaan yoo isa qunname, obsuu fi mindaa gaarii kajeelu qaba. Murtii Rabbiitiif harka kennuun haa obsu. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala nama musiiban isatti buute akkana jechuun gorsa:

فَٱصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَـٰرِ ٥٥

â€œ**Obsi! Dhugumatti waadaan Rabbii dhugaadha. Dilii (cubbuu) keetifis araarama kadhu. Gooftaa keetis ganamaa fi galgala faaruun qulqulleessi**â€• Suuratu Ghaafir 40:55
Kanaafu, namni yommuu musiiban isatti buutu murtii Rabbii akka taâ€™e beekun obsuu qaba. Yommuu badii hojjatu immoo Rabbiin irraa araarama kadhachuun isarra jira.

4-Rabbiif galata galchuuâ€“ Firii wanta hojjate yommuu argu, â€œBuâ€™aan Rabbiin irraa akka dhufeâ€• beekun Rabbiif galata galchuu qaba. Osoo gufuun isa jidduu seene buâ€™aa san argachuu dandaâ€™aa?

Wantoota afran armaan olii of keessaa qabu Aayah takka siif dabalu? Wantoonni afran kunniinis Rabbiif galata galchuu, hojii gaarii hojjachuuf gargaarsa Isarraa barbaadu, badii hojjataniif tawbachuu fi murtii Isaatiif harka kennuu. Rabbiin haadha abbaa tola akka oolan namoota erga ajajee booda duâ€™aayi kanaan akka Isa kadhatan isaaniif dhaama:

أَوْزِعْنِيٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ
حًا تَرْضَىٰهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِيٓ ۖ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ١٥

â€œ**Gooftaa kiyya! Qananii kee kan Ati ana, haadha fi abbaa kiyya irratti oolte akka galateefadhuu fi dalagaa gaarii Ati jaallattu akka hojjadhu na dandeesisi. Sanyii (hortee) kiyyas gaarii taasisi. Ani gara kee tawbaan deebiâ€™eera. Ani Muslimoota irraayyi.**â€• Suuratu Al-Ahqaaf 46:15

Tawbaa jechuun badii irraa buqqaâ€™uun gara wanta Rabbiin jaallatutti deebiâ€™uudha. Musliima jechuun nama Rabbiif ajajamuu, Murtii fi fedhii Isaatiif harka kennuu fi buluudha. Kanaafu namni Rabbiif ajajamu, wanta badaa hojjatuuf qadaraan hin mormuu jechuudha. Kana irra ni tawbata. Ammas

fedhii isaatiin ala wanta badaa isa qunnameef ni obsa, murtii Rabbiitiif harka waan kennuuf.

Guduunfaa

âž¥Qadaratti amanuu jechuun Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa wantoota umama keessatti adeemsifaman hunda beekumsaa Isaa turaa fi ogummaa Isaatiin murteessee akka kaaâ€™e amanuudha.
âž¥Gochoota ilma namaatiin wal qabatan bakka lamatti qoodun ni dandaâ€™ama. **1ffaa-**Gochoota fedhii fi dandeetti namaatin ala taâ€™an. kanneen akka umamu, duâ€™uu, dhibamuu fi kkf. **2ffaa-**Gochoota fedhii fi dandeetti namaatiin wal qabatan. Kanneen akka nyaachu, dhuguu, hojii gaarii hojjachuu fi kkf.
âž¥Namoonni fedhii bilisaa isaaniitiin waan tokko akka hojjataniif Rabbiin fedhii fi dandeetti kenneefi jira. Fedhii bilisaatiin waan gaarii yoo hojjatan mindaa ni kennaaf. Ammas, dirqii tokko malee fedhii bilisaatiin waan badaa yoo hojjatan ni adaba. Kuni murtii fi seera Rabbiiti.
âž¥Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala sababa fi buâ€™aa uumee jira. Namoonni fedhii isaaniitin sababa wanta tokkoo yoo hojjatan, gufuun yoo hin jiraatin, buâ€™aa wanta sanii ni argatu. Kanaafu, sababa fi buâ€™aan qadara. Fakkeenyaf, Lafti qonnaa fi meeshaan ittiin qotan sababa. Callaan buâ€™aadha.
âž¥ Sammuun ilma namaa daangeefamaa waan taâ€™eef waaâ€™ee qadaraa guutumaan guututti hubachuu hin dandaâ€™u. Sababni isaas, Qadarri murtii Rabbii Lawhal Mahfuuz keessatti katabeedha. Erga raawwatame booda malee namni beeku hin jiru. â€œ**Al-Qadaru sirrullah (Qadarri iccitii Rabbiiti)â€•** jedhu namoonni darban.
âž¥Kanaafu, hojii gaarii dhiisaniif ykn hojii badaa hojjataniif qadaraan mormuun, shakkii hordofuu fi kijiba dubbachuu malee homaayyu miti. Kana irra wantoota armaan gadii hojjachuun nama baasa:**(1)** Wanta Rabbiin itti nama ajaje hojjachuu fi wanta dhoowwe dhiisu. Kana irratti gargaarsaa fi qajeelcha Isa kadhachuu. **(2)**Hojii badaa hojjataniif tawbachuu fi araarama kadhachuu. **(3)-**Buâ€™aa hojii gaarii yoo argan Rabbiin galateefachuu. **(4)-**Musiibaa nama qunnamuuf obsu.

Kitaabban Wabii:

[1] Arkaanul Imaan 72- Amharic
al-aqiidatul Islaamiyyatu wa ususuhaa By Abdurahmaan Hasan Madiniyyi, fuula 631-â€¦.
Sharih Usuuli salaasa Fuula 116 Ibn Useymiin

Date Created
January 12, 2019
Author
admin